

Den Haag

Coalitieakkoord 2014 – 2018 D66, PvdA, HSP, VVD en CDA

Juni 2014

Vertrouwen op Haagse Kracht

Vastgestelde versie Coalitieakkoord Vertrouwen op Haagse Kracht juni 2014
Deze versie is het in huisstijl vormgegeven coalitieakkoord Vertrouwen op Haagse Kracht zoals in de Raad van 24 juni 2014 besproken en vastgesteld. Abusievelijk zijn in de eerste gedrukte versie teksten weggefallen.

Inhoudsopgave

Vertrouwen op Haagse Kracht	4
Ruimte voor kennis, innovatie & ondernemerschap	6
Meer mensen aan het werk	10
Het beste onderwijs voor iedereen	14
Minder mensen in armoede	16
Investeren in kerngebieden	18
Gebiedsgericht werken en wijkaanpak	22
Welkom in de Buitenruimte	24
Betaalbaar wonen	26
Impuls voor duurzame bereikbaarheid	28
Duurzaam denken en doen	30
Omzien naar elkaar en goede zorg garanderen	32
Cultuur: een bruisende stad	36
De sportstad aan zee	38
Veiligheid vergroten	40
Huishoudboekje op orde	42
Een slagvaardige organisatie	44
Kandidaat-wethouders college 2014 – 2018	46

Vertrouwen op Haagse Kracht

Den Haag is een unieke stad waar we allemaal trots op zijn. Een stad met bijzondere eigenschappen. De stad aan zee, met een levendige haven en boulevard. De groene stad, met de mooiste parken en bijzondere duingebieden. De Internationale Stad van Vrede en Recht, waar we werken aan een betere wereld. De nieuwsgierige stad, die bruist van cultuur en evenementen. De ondernemende stad, waar mensen vooruit kijken en vooruit willen, samen met hun vrienden en familie, met hun buurt- en wijkgenoten. De sociale stad, waarin we naar elkaar omzien. De diverse stad, waar niet je geslacht, leeftijd, geaardheid, religie of afkomst telt, maar de dromen die je hebt voor de toekomst en wat je doet om die vandaag al waar te maken. De duurzame stad, waar mensen ook zorgen voor de volgende generaties.

Die Haagse Kracht wordt gevormd door de Hagenaars, door de inwoners en ondernemers van onze mooie stad. Door mensen die samen vooruit willen, die samen uit de crises willen komen. Het is aan het stadsbestuur om samen met de stad werk te maken van een mooie toekomst. Vertrouwen op Haagse Kracht, op de inwoners en ondernemers die de stad maken, staat daarbij centraal.

In dit coalitieakkoord beschrijven we de keuzes die we daarbij willen maken. Hoe wij investeren in de kwaliteiten van de stad. Wij kiezen daarbij voor een zorgzame stad waarin we voor elkaar zorgen, waarin we, in wijken en buurten, samen stad zijn. We beschrijven ook hoe we investeren in een aantrekkelijke openbare ruimte. Hoe je als voetganger en fietser ruimte vindt. Hoe de potentie van de Binckhorst nog verder ontwikkeld kan worden. Hoe Scheveningen bloeit en boeit, ook voor de velen die tijdelijk in Den Haag verblijven. Hoe de binnenstad, steeds weer, uitnodigt. Met een bruisend Spuikwartier en gastvrije entrees van de stad.

We presenteren deze gezamenlijke agenda van de stad in het volle besef dat iedereen de zeilen bij moet zetten. Het besef is er ook dat Den Haag zo'n unieke stad is, dat we die uitdaging met

alle beschikbare handen aan moeten én kunnen pakken. Er liggen grote uitdagingen in het verschiep, maar uitdagingen die we aankunnen juist omdat we altijd kunnen vertrouwen op de Haagse Kracht.

Ruimte voor ondernemende mensen

Mensen zijn eigenaar van hun stad en omgeving. Inwoners en ondernemers weten nu eenmaal zelf vaak het best wat er in hun omgeving nodig is. Wij kunnen als stadsbestuur helpen de ruimte te benutten. Dus: open staan voor initiatieven zoals het bouwen van je eigen huis, het starten van je eigen bedrijf, het inrichten van je eigen werk- en leefomgeving of het oprichten van je eigen zorgcoöperatie. Dat is dus meer dan participatie alleen op de momenten en manieren die de overheid mogelijk maakt. Lage lasten en het zo veel mogelijk beperken van regels helpen ondernemers, in de meest brede zin van het woord, om te groeien, om elkaar te verrassen, om mensen in dienst te nemen, om elkaar aan te spreken, kortom, uit de stad te halen wat er in zit.

Van nazorg naar voorzorg

Vertrouwen op Haagse Kracht betekent ook dat we oog hebben voor wie zelf even wat minder kracht heeft. Of het nou gaat om jongeren die zich zorgen maken over hun baan of om ouderen die piekeren over hun zorg. De strijd tegen jeugdwerkloosheid en de zorgvuldige invoering van nieuwe zorgtaken, krijgen de komende jaren prioriteit. Wie samen vooruit wil, zorgt dat niemand achterblijft. Daarom gaan we zo veel mogelijk van nazorg naar voorzorg. Wie met een waardevol diploma van school gaat, zal minder snel afhankelijk worden van een uitkering. Wie een goede stageplek vindt, heeft meer kans op een baan. Wie goede zorg krijgt in de eigen buurt, zal minder snel noodgedwongen in een zorginstelling belanden. Als we zorgzaam zijn voor kwetsbare groepen, en hun eigen oplossingen serieus nemen, zorgen we dat iedereen onderdeel kan zijn van de Haagse Kracht.

Invloed

Wij. Ons. Samen. Dit vraagt om een open bestuurscultuur en stelt eisen aan het samenspel tussen stad, gemeenteraad en college. Door te zorgen dat de inzet daar gebeurt waar het hardste nodig is en dus flexibel en slagvaardig in te spelen op wat er vandaag gebeurt en zich aftekent in de wijken, op en rond scholen en bij bedrijven. Hagenaars willen graag actiever betrokken zijn bij hun leefomgeving; door hier verantwoordelijkheid voor nemen, door eigen initiatieven te nemen of door mee te denken over voorstellen van de gemeente. Wij gaan dus mensen beter in staat stellen invloed uit te oefenen. Zo vroeg mogelijk, zo laagdrempelig mogelijk en zo direct mogelijk. Binnen de kaders van dit akkoord, streven wij naar zo breed mogelijk

draagvlak in de stad. Goed contact levert betere besluiten op. Ook geven wij ruimte en vertrouwen aan mensen die zelf iets willen ondernemen. Kom maar op. Helpen mogelijk maken, dat is het uitgangspunt.

Eigenaar van de toekomst

De afgelopen jaren hebben we gezien hoe belangrijk het is om te investeren in de manier van werken, de manier van ondernemen, de manier van besturen en de manier van afspreken en aanspreken. Om ook mensen te bereiken die op dit moment zelden of onvoldoende gehoord worden, zullen wij nieuwe vormen van inspraak en participatie verkennen. Daarom ook krijgen de stadsdelen meer invloed, budget en verantwoordelijkheid. Bewoners en bedrijven krijgen meer zeggenschap over de prioriteiten in hun eigen wijk.

De uitvoering van beleid leggen we waar mogelijk dichtbij de ondernemende mensen die eigenaar zijn van de toekomst van Den Haag. Al 5000 jaar geleden woonden er mensen op de plek van wat nu Den Haag is. In die 5000 jaar zijn het de inwoners van de stad geweest, die Den Haag maakten tot wat het nu is. Den Haag is altijd een stad zonder muren geweest waarin vrijheid wordt gekoesterd, gelijkheid wordt gewaardeerd en mensen naar elkaar omzien. Hagenaars haalden uit de stad wat erin zit en zij blijven dat altijd doen. Als stadsbestuur kunnen we vertrouwen op de Haagse Kracht om de stad vooruit te blijven helpen. Daarvoor geven we de ruimte waar mogelijk en bieden we ondersteuning waar nodig.

Met die missie hebben we dit akkoord gesloten. Namens de coalitiepartijen:

Ingrid van Engelshoven, D66

Rabin Baldewsingh, PvdA

Joris Wijsmuller, HSP

Boudewijn Revis, VVD

Karsten Klein, CDA

Ruimte voor kennis, innovatie & ondernemerschap

De economie in onze regio is sterk bepaald door werkgelegenheid bij de rijksoverheid en daarmee samenhangende bedrijven. Overheidsdiensten, post, telecom en verzekeringen zullen in Den Haag altijd sterk aanwezig zijn, maar gaan wel met steeds minder mensen werken.

De stad heeft banen verloren terwijl de bevolking groeit, en daardoor neemt de (jeugd)werkloosheid toe. Dit vraagt om verbreding van economie en werkgelegenheid. Om naast het uitbouwen van sterke clusters (zoals vrede en recht, toerisme, veiligheid, ICT en congressen) volop de ruimte te geven aan nieuwe initiatieven van jonge, creatieve, innovatieve ondernemers. Om ook kansen te bieden aan mensen die minder vanzelfsprekend meedoen in de samenleving. Den Haag heeft lef nodig. Grote internationale blockbusters die de stad op de kaart zetten en 100.000 bezoekers trekken. Investeren in nieuwe kennisclusters zoals Security Delta. Een vredesmuseum dat laat zien dat vrede en recht veel meer is, dan gerenommeerde arbitrageinstellingen. Rafelranden aan de stad toestaan, de Binckhorst niet aanhaken maar ruimte laten aan initiatieven. Met minder regels en belastingen en een betere aansluiting van beroepsonderwijs op ondernemingen, bieden we ruim baan voor de ontwikkeling van nieuwe werkgelegenheid.

Economische samenwerking

Het grootstedelijke karakter van Den Haag brengt specifieke kansen en opgaven met zich mee. Hier komen vele economische en dus financiële stromen samen, maar tegelijk is de concurrentie groot. Daarom is samenwerking met andere steden van belang om op dat internationale toneel een rol van betekenis te spelen. Dus: intensief samenwerken met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en culturele instellingen en zoeken naar slimme coalities met andere grote steden en de regio. Den Haag is een internationale stad en steeds meer internationale hoofdkantoren vestigen zich hier. We kunnen nóg aantrekkelijker worden voor jong talent en innovatieve bedrijven. Krachtenbundeling is belangrijk met bedrijven, kennisinstellingen en overheden in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, de regio (Westland, Greenport), Amsterdam (toerisme) en Eindhoven en Twente (veiligheid en technologie).

Aantrekkelijke vestigingsstad

We maken Den Haag nóg aantrekkelijker door de belangrijke vestigingsfactoren zoals bedrijfsruimte, veiligheid, voorzieningen (onderwijs, cultuur, sport, recreatie, zorg en groen), bereikbaarheid, woningaanbod, woonmilieus en uitgaansklimaat kritisch onder de loep te nemen en waar nodig te verbeteren. Internationaal concurrerend niveau vraagt om doorpakken op wervingsgebied. Dat gaan we doen door meer accountmanagers in te zetten, die inzicht hebben in marktontwikkelingen, nauwe relaties met bestaande bedrijven onderhouden en helpen om nieuwe bedrijvigheid van de grond te tillen.

Minder lasten en regels

Het midden- en kleinbedrijf kan rekenen op meer ruimte om te ondernemen. Dat doen we door de lasten te verlichten. De bestaande OZB vrijstelling voor startende ondernemers wordt voortgezet, we schaffen de bovengrondse precario af en introduceren de mogelijkheid van een belastingpauze voor kleine ondernemers en ZZP-ers met een laag inkomen. De opbrengst voor de Onroerend zaak belasting voor gebruikers en eigenaren van bedrijfsruimten blijft per saldo gelijk aan die van 2013. Ambulante handel en terrassen krijgen meer ruimte. Regels versoepelen dus, omwille van een dynamisch straatbeeld, zonder dat het rommelig wordt en rekening houdend met de belangen van bewoners. En regels die overblijven, worden goed gehandhaafd. Ondernemers die mogelijkheden zien waarbij de gemeente kan helpen, kunnen zich voortaan op één punt melden. Dit wordt dichtbij het college van B&W georganiseerd, waardoor er snel en effectief kan worden gehandeld.

Economisch Fonds

We gaan de nu te versnipperde middelen om de economie te stimuleren bundelen. In plaats van de waaier aan potjes komt er één samenhangend Economische Fonds. Hiermee helpen we investeringen versnellen, die aantoonbaar bijdragen aan de versterking van de economische structuur van Den Haag, werkgelegenheid voor iedereen, duurzaamheid bevorderen en steunen op draagvlak van bedrijven en bewoners in het stadsdeel

waar de investering neerslaat. We werken hierbij samen met het bedrijfsleven, maar ook met universiteiten en hogescholen.

Kansrijke clusters van bedrijven en (kennis) instellingen stimuleren

We stimuleren innovatieve programma's, projecten en kansrijke clusters. The Hague Security Delta (HSD) is zo'n cluster en heeft de potentie uit te groeien tot het grootste Europese kenniscluster op het gebied van veiligheid, passend bij de Internationale Stad van Vrede en Recht. De doorontwikkeling van de HSD Campus als landelijk innovatiecentrum voor veiligheid wordt gefaciliteerd. We ondersteunen het MKB in dit domein zodat zij hun vleugels (inter)nationaal kunnen uitslaan. Daarom worden ze intensiever betrokken bij het opzetten van handelsmissies. We ontwikkelen een programma op het gebied van de ICT-infrastructuur van Den Haag en toepassing van nieuwe technologieën op maatschappelijke terreinen als zorg, veiligheid en duurzaamheid. We stimuleren start-ups en buitenlandse ICT-bedrijven om zich hier te vestigen. We verkennen de wenselijkheid en haalbaarheid van een telecom-campus en werken in het project Telecomroute samen met onderwijsinstellingen. We bevorderen kennis en gebruik van ICT op scholen.

Verantwoord ondernemer en lokaal ondernemerschap

De programma's om het grote, internationale bedrijfsleven hier te behouden en te vestigen, gaan hand in hand met programma's om wijk-economie en lokaal ondernemerschap te stimuleren. Onze lokale ondernemers verdienen een steun in de rug. Bij transformatie van leegstaande kantoren kijken we nadrukkelijk naar de mogelijkheden voor kleinschalige bedrijfshuisvesting en broedplaatsen. Daarnaast versterken we de Haagse Markt die al jaren een bron voor bedrijvigheid van en voor Hagenaars is. De effecten van gemeentelijke subsidies en aanbestedingen laten we zoveel mogelijk ten goede komen aan het Haagse MKB.

We maken afspraken over social return (mensen aan het werk helpen) en duurzaamheid, waarbij we de werkgevers vragen hoe we dit op een voor de ondernemers vriendelijke wijze kunnen organiseren.

Aantrekkelijke winkelstraten

Aantrekkelijke winkelstraten versterken ons vestigingsklimaat en brengen kwaliteit en reuring in de wijk. Ondernemers in de wijken krijgen een duidelijk aanspreekpunt en we stimuleren meer samenwerking tussen ondernemers, zoals in de Bedrijfsinvesteringszones. Deze worden uitgebreid, versterkt en vernieuwd. We koppelen de budgetten die partijen zelf opbrengen aan ons eigen beheer voor de openbare ruimte, zodat ondernemers zelf meer keuzes kunnen maken over de inzet van dat geld. Daarmee vergroten we ook het gevoel van eigenaarschap bij ondernemers. Samen met de universiteit en hogescholen willen we onderzoeken hoe we het winkelaanbod kunnen vernieuwen.

Creatieve stad en maakindustrie

We intensiveren het programma Creatieve Stad. Een wervend creatief en innovatief klimaat moet binnenlands en buitenlands creatief talent naar de stad trekken en hier behouden. In het verlengde van onze status als Internationale stad van Vrede en Recht ligt de focus daarbij op bedrijven die zich richten op maatschappelijke innovatie en duurzame ontwikkeling. De maakindustrie kan juist vanuit Den Haag helpen die doelen binnen bereik te brengen. Er zijn in Den Haag velen die in hun eigen wijk een ambachtelijk bedrijfje willen beginnen. Dat biedt niet alleen mogelijkheden voor deze potentiële ondernemers, maar ook voor de vele lager opgeleide werklozen in de buurt. Deze bedrijvigheid moet door de gemeente gefaciliteerd worden, door middel van versoepeling van regelgeving, startsubsidies, fiscale tegemoetkoming voor starters en door beschikbaarstelling van werkruimte. Bij woningbouw en bestemmingsplannen moet hier meer rekening mee gehouden worden.

Toeristenstad

Den Haag heeft alles in zich om meer toeristen en (zakelijke) bezoekers te trekken. Met zee, strand, groen en cultuur heeft de stad veel parels in huis. Den Haag als toeristenstad is daarmee een bewezen groeikans. We versterken de kwaliteit van Scheveningen (openbare ruimte, attracties, bereikbaarheid) en Kijkduin, en blijven inzetten op de Binnenstad. Vergroting van de attractiviteit van de culturele trekkers en cultuurhistorisch erfgoed is een belangrijke pijler. De extra inkomsten uit de toeristenbelasting, zetten we, in overleg met de sector, in voor versterking van het toerisme. Een flinke groei van het aantal toeristen betekent tientallen miljoenen extra aan bestedingen van bezoekers wat direct extra banen oplevert, met name voor lager opgeleiden. Het doel is een jaarlijkse groei van 3%.

Evenementen

We zetten in op een stevig aanbod van evenementen; van bewezen succesformules tot kleinschalig en experimenteel. We gaan daarbij meer gebruik maken van het vele water in de stad om festivals en evenementen te organiseren. Daarnaast willen we eens in de twee jaar inzetten op een groot evenement dat een groot aantal (inter)nationale bezoekers trekt.

Congresstad

De congresfunctie is heel belangrijk voor de Haagse economie en werkgelegenheid. Den Haag staat bekend als attractieve bestemming door een diversiteit aan hoogwaardige toeristische en culturele mogelijkheden, is goed bereikbaar (Schiphol en Rotterdam The Hague Airport – maar ook via spoor of de snelweg) en heeft een indrukwekkende staat van dienst als gastheer van grote, internationale, congressen. Den Haag is de tweede congresstad van Nederland en heeft de mogelijkheid uit te groeien tot dé internationale congresstad op het gebied van veiligheid, vrede en recht. Het aantal internationale meerdaagse congressen moet 2018 met 50% zijn toegenomen. Daarom investeren we extra in de werving van congressen.

Internationale stad

Thema's als veiligheid, duurzaamheid en global governance spelen een steeds grotere rol. Het internationale profiel van Den Haag zorgt tegen de trend in voor economische groei en Haagse banen op alle niveaus. We hebben de mogelijkheid ons te positioneren als hét internationale bestuurscentrum en dé ontmoetingsplek waar globale vraagstukken worden omgezet in duurzame en toepassingsgerichte oplossingen, zoals mensenrechten en *fair trade*.

Doorgroeien op het internationale domein als ondersteuning van de economische ambities, vraagt om het nog sterker neerzetten van de identiteit van de stad. Daarvoor is meer nodig dan we tot nog toe doen. Internationaal werken is een vak apart, vooral als het aankomt op internationale instellingen. Daarnaast is de internationale concurrentie hevig: het behouden van wat we hebben is geen vanzelfsprekendheid. Ook daarom onderzoeken we de haalbaarheid van een Museum voor Vrede en Recht. Veel Hagenaars en Haagse organisaties zijn internationaal georiënteerd en samenwerkingsgericht. De gemeente moet dat in zijn geheel ook zijn: strategisch, actief en met open vizier. Op die manier kunnen we nieuwe mogelijkheden benutten. We versterken de samenwerking met de talloze internationale instellingen en overheden en met de diplomatieke posten. En tussen hen en het Haags onderwijs. We werken ook internationaal samen in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag en richten een *International and Economic Development Board* op.

Meer mensen aan het werk

Alles begint bij een goede baan. En een goede baan begint met een diploma. Daarom maken we ons sterk voor werk én onderwijs. Met name jongeren en ouderen komen nu heel moeilijk aan een baan en de werkloosheid stijgt nog steeds. De beste manier om mensen aan het werk te krijgen, is nieuwe economische groei en sommigen hebben sowieso een extra steuntje in de rug nodig om aan het werk te komen.

Wie verantwoordelijkheid neemt en investeert in zijn toekomst, verdient alle ondersteuning. Van de 40.000 werkloze Hagenaars heeft een aanzienlijke groep een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Aanpak van de werkloosheid van 5.000 jongeren krijgt prioriteit en we focussen daarbij op jongeren zonder startkwalificatie, schoolgaande jongeren op zoek naar een stage of leerwerkbaan, en jongeren met een niet-westerse achtergrond.

Sociaal Akkoord

De gemeente sluit een Sociaal Akkoord met het Haagse bedrijfsleven, het MKB, maatschappelijke organisaties, het onderwijs, het Rijk en werkgevers- en werknemersorganisaties, om in de komende vier jaar 10.000 nieuwe banen te realiseren. Alleen met gezamenlijke inspanningen

kunnen we zorgen dat iedere Hagenaar de kans krijgt om zijn talenten te ontplooien en geen enkele jongere aan de kant staat. Daarom investeren we de komende 4 jaar extra in onderwijs, participatie en werk. Vrijwillige arbeidstijdverkorting geeft mogelijkheden om bij de gemeente meer mensen aan het werk te krijgen. Jongeren zonder startkwalificatie en baan moeten terug naar school. Daarom intensiveren we de aanpak van schooluitval en -verzuim. Er moeten meer stageplekken komen en de mismatch tussen vraag en aanbod moet worden verkleind. We zetten, waar dat werkt, de Haagse leerwerkcheques, opleidingsvouchers en startersbeurs in om te zorgen dat geen enkele jongere aan de kant hoeft te staan. Iedereen verdient een gelijke kans op de arbeidsmarkt. Daarom bestrijden we taalachterstanden en discriminatie op de arbeidsmarkt. Afspraken over het tegengaan van discriminatie op de arbeidsmarkt willen we opnemen in het Sociaal Akkoord.

De sociale stage

Het maatschappelijk middenveld en werkloze jongeren moeten veel sterker met elkaar verbonden worden. Daarom breiden we de bestaande vacaturebank voor stages uit met sociale stages. Hier kunnen sociale stages worden aangemeld voor (werkloze) jongeren tussen de 18 en 27 jaar en als re-integratiemaatregel voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Deze stages kunnen bijvoorbeeld bij wijkorganisaties, huiswerkbegeleiding, goede doelenorganisaties, culturele instellingen of sportverenigingen zijn. Maatschappelijke organisaties krijgen zo extra ondersteuning en jongeren krijgen een kans om werkervaring op te doen.

Werkpleinen

We intensiveren het gebruik van de bestaande werkpleinen in de stad. Hier kunnen mensen terecht voor alle informatie en dienstverlening die bijdraagt aan het zoeken naar of het behouden van een baan. Mensen worden vroegtijdig en laagdrempelig met de juiste informatie bijgestaan. Onderwijs krijgt een nadrukkelijker rol in de werkpleinen.

Opstap naar echt werk

Er komen extra leerwerkbanen die leiden naar echt werk. Kansrijk zijn de beveiliging, detailhandel, zorg en horeca. Door het gebruik van *social return* bij aanbestedingen worden bedrijven gestimuleerd meer leerwerkbanen te scheppen. Dit biedt ook mogelijkheden voor echt werk voor arbeidsgehandicapten bij echte bedrijven. En biedt ook kansen voor ondernemers.

Werkgevers en gemeente spreken in het Sociaal Akkoord af hoe werkgevers meer banen voor mensen met een achterstand kunnen creëren; onderdeel van de afspraken is dat de gemeente zijn opleidingsgelden en re-integratiegelden gericht inzet op deze gebieden. Gemeentebreed wordt er geïnvesteerd in *social return*, omdat het een belangrijk instrument is om mensen aan het werk te krijgen. Voor de periode 2014 t/m 2017 streven we er naar hierdoor 2400 mensen te plaatsen.

Ruimte voor ambachtelijk werk

Er zijn in Den Haag veel lager opgeleide werklozen. Voor deze groep liggen er kansen in ambachtelijk werk. Den Haag moet de kansen die daarin liggen ten volle benutten. De Binckhorst en de bedrijventerreinen in de stad en regio bieden mogelijkheden voor het ontwikkelen van ambachtelijke opleidingstrajecten en werk. De combinatie van leren en werken maken we mogelijk door op bedrijventerreinen praktijkgerichte opleidingsfaciliteiten aan te bieden die direct aansluiten op de vraag van de arbeidsmarkt. Tegelijk stimuleren we de moderne (creatieve)maakindustrie in onze stad.

Participatiewet

De Participatiewet leidt tot één regeling voor mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Hierdoor stijgt het bijstandsvolume met de instroom van nieuwe doelgroepen die voorheen een Wajong uitkering en/of een WSW-dienstverband kregen. Tegelijk kort het Rijk op de beschikbare budgetten. Dat vraagt om keuzes. Jongeren met een Wajong-uitkering en mensen op de wachtlijst van de sociale werkvoorziening hebben de eerste jaren voorrang bij de garantiebanen om werkervaring op te doen. In het Werkbedrijf maken we samen met het UWV, werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers afspraken over de wijze waarop mensen in de bijstand daarvoor in aanmerking komen. Daarin nemen we het voortouw. We nemen ook onze eigen verantwoordelijkheid door minimaal 100 garantiebanen te realiseren, bijvoorbeeld bij het gemeentelijk Veegbedrijf.

Haeghe Groep

Met de invoering van de participatiewet in 2015 vervalt het recht op een dienstverband op basis van een SW indicatie. Dit betekent dat voor mensen die niet regulier kunnen werken vanwege een arbeidsbeperking, er geen vangnet is in de vorm van beschut werken. Om voor deze kwetsbare doelgroep toch een passend aanbod te bieden, worden in deze collegeperiode 200 beschutte banen gerealiseerd binnen de Haeghegroep. Eventueel kan de Haeghe Groep een aanbod bieden voor de mensen die een indicatie op arbeidsmatige dagbesteding ontvangen in het kader van de AWBZ. Op deze manier kan de infrastructuur van de Haeghegroep maximaal worden ingezet voor de kwetsbare burgers. De Haeghegroep zal sturen op efficiëntie en ondernemerschap om deze taak maximaal rendabel uit te voeren. Dit doet zij in samenwerking met het regionale bedrijfsleven en in nauw overleg met het Werkgeverspunt.

Taal

Het beheersen van de Nederlandse taal is cruciaal voor het vinden van een baan. Bij het aanvragen van een uitkering vullen mensen de Taalmeter in en worden zij indien nodig aangemeld voor een taaltraining die zij moeten afsluiten met een taaltoets. Wie hier niet aan meewerkt, kan worden gekort op zijn uitkering.

Iedereen doet mee

We verwachten dat elke werkzoekende werkt aan zijn eigen toekomst en een bijdrage levert aan de samenleving. Het uitgangspunt is wederkerigheid en het doel de kortste weg richting werk. Want werk als middel voor (economische) zelfstandigheid staat voorop. Iedereen die een bijstandsuitkering krijgt, volgt een kort traject richting werk, een re-integratietraject of levert een wederkerige bijdrage. Hierbij wordt verdringing voorkomen.

De komende collegeperiode zullen nog eens 4000 moeilijke bemiddelbare mensen met een bijstandsuitkering vrijwilligerswerk gaan verrichten: vrijwilligerswerk en mantelzorg kan als wederkerigheid worden aangemerkt. Maatwerk en goed kijken naar de kwaliteiten van mensen zorgt dat iedereen mee kan doen. Mensen kunnen meebepalen welke werkzaamheden zij willen uitvoeren, maar het is niet vrijblijvend. Een effectief en passend sanctiebeleid is noodzakelijk als stok achter de deur voor mensen die echt niet mee willen werken. Het Werkgeversservicepunt (WSP) bemiddelt deze doelgroep in regionaal verband. Via publiek-private samenwerking met werkgevers komen werkgeversarrangementen tot stand en is er nauwe samenwerking met uitzendorganisaties.

Het beste onderwijs voor iedereen

Goed onderwijs is de basis voor de ontwikkeling van mensen en vormt daarmee ook de drijvende kracht voor een duurzame economische ontwikkeling van Den Haag. Een goed opgeleide bevolking, voor het bedrijfsleven relevante opleidingen en sterk ontwikkelde kennisclusters dragen bij aan het vestigingsklimaat van de stad.

Voor Hagenaars die een relevante opleiding hebben afgerond, is de kans op werk aanzienlijk groter. In het onderwijs leren kinderen en jongeren met elkaar te leven en samen te werken. Om je staande te houden in een steeds complexere samenleving en in je eigen levensbehoefte te kunnen blijven voorzien, is een leven lang leren het uitgangspunt. Goed onderwijsbeleid houdt in dat Hagenaren worden geprikkeld en gefaciliteerd om zich te ontwikkelen, in contact te staan met de samenleving en zich breed te vormen. Scholen en leraren staan hierin centraal, maar ook de betrokkenheid van ouders is hierin onmisbaar. Hun band met onderwijsinstellingen moet structureel worden versterkt, ook om schooluitval te voorkomen. Als ouders betrokken zijn bij het leerproces van hun kinderen, halen zij betere resultaten.

Brede buurtschool

We gaan door met de ontwikkeling van brede buurtscholen, waarin kinderopvang, peuterspeelzalen, onderwijs en andere maatschappelijk partners in de buurt samenwerken. Dat doen

we in drie stromen: school en opvang, school en brede vorming, en school en buurt. We willen dat alle kinderen van 0 tot 12 de hele dag op de brede buurtschool terecht kunnen. Kinderen vanaf 2,5 jaar kunnen gebruik maken van een geïntegreerde voorschoolse voorziening, conform de afspraken die we daarover met het Rijk maken. Ook in het voortgezet onderwijs wordt de brede buurtschool verder ontwikkeld. We continueren de inzet van combinatiefunctionarissen sport en cultuur, zodat opvang, scholen, sportverenigingen en culturele instellingen gezamenlijk een aantrekkelijk aanbod kunnen organiseren. Het Deltaplan Cultuureducatie wordt voortgezet. De brede functie van scholen vraagt daarnaast om blijvende inzet van conciërges. Groene schoolpleinen, gymzalen en schoolgebouwen kunnen ook door de buurtbewoners gebruikt worden.

Goede en toegankelijke schoolgebouwen

De investeringen in onderwijshuisvesting blijven op peil. Scholen die meewerken aan één aanmeldleeftijd en langdurige wachtlijsten hebben,

kunnen extra klaslokalen krijgen. Bij de bouw en renovatie van scholen komt meer aandacht voor duurzaamheid, binnenklimaat en multifunctioneel gebruik. Kinderen moeten in een veilige omgeving kunnen leren. We zorgen voor een veilige school waar ieder kind zichzelf kan zijn.

Onderwijs en zorg werken beter samen

Bij de invoering van passend onderwijs is goede aansluiting op de Centra's voor Jeugd en gezin (CJG) en de jeugdzorg het uitgangspunt. Voorzieningen voor leerlingen met beperkingen en hoogbegaafden zijn onderdeel van passend onderwijs en moeten voldoende en goed gespreid in de stad aanwezig zijn en voor iedereen toegankelijk.

Investeren in kwaliteit

We blijven over de hele linie te investeren in de kwaliteit van onderwijs: van voorschool tot universiteit. De kwaliteit van de voorschool moet omhoog door de inzet van meer HBO'ers of het inrichten van een groep o. Het aantal zwakke scholen moet verder omlaag, er moet meer aandacht komen voor excellentie over de hele linie en we blijven investeren in de kwaliteit van leerkrachten en docenten, onder meer via de lerarenbeurs.

Meer kansen met een diploma

De overgangen van primair naar voortgezet onderwijs en van voortgezet naar beroeps-onderwijs worden verbeterd, zodat kinderen ook een passend vervolg kunnen geven aan hun vooropleiding en uitval wordt teruggedrongen. Een eindexamen met perspectief en werkervaring zijn essentieel om aan de slag te komen. Het onderwijs moet beter aansluiten op de arbeidsmarkt. Dat doen we langs de lijnen van *Geslaagd in het Vak*. Het beroepsonderwijs wordt versterkt door in samenwerking met bedrijfsleven en onderwijs te investeren in vakcolleges, vakmanschaproutes en techniekonderwijs. We bestrijden voortijdig schooluitval met kracht

en zorgen dat jongeren werkervaring kunnen opdoen. We stimuleren de maatschappelijke stage. Voor jongeren die niet terug naar school kunnen komen er extra leerwerkbanen.

We ondersteunen ten slotte samen met het Rijk de 'meester gezelschap formule', waarbij vakkennis wordt overgedragen van meester naar leerling.

Taal, taal, taal

De beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijke voorwaarde voor participatie in de samenleving en het vinden van een baan. Hoewel het leren van een taal de eigen verantwoordelijkheid is van iedereen die in onze samenleving mee wil komen, heeft de gemeente daarbij de verantwoordelijkheid om te zorgen voor voldoende kwalitatief aanbod. Daarom blijven we, van de voorschool tot volwassen-educatie, investeren in het voorkomen en wegwerken van taalachterstanden. Daarnaast is het van belang, dat er op alle niveaus tweetalig onderwijs wordt aangeboden.

Onderwijs verbetert ons vestigingsklimaat

Een goed aanbod van internationaal onderwijs is een belangrijke vestigingsfactor. We stimuleren nauwere samenwerking tussen MBO, HBO en WO en de kansrijke economische clusters. We stimuleren de versterking van het academisch klimaat in de stad. De samenwerking met de universiteiten van Leiden, Delft en Rotterdam wordt verstevigd door het inzetten van kennis voor de stad en de economische ontwikkeling.

Studentenstad

Den Haag wordt steeds meer studentenstad. Voldoende en gevarieerde studentenhuisvesting is van belang. Belemmeringen voor studenten om samen een huis te huren worden zoveel mogelijk teruggedrongen. Studentenverenigingen krijgen de ruimte en faciliteiten om actief te zijn in de stad. Den Haag moet over de hele linie een aantrekkelijke studentenstad worden.

Minder mensen in armoede

Werk en onderwijs zijn de beste vormen van armoedebestrijding. Toch zitten juist in deze tijd mensen langer thuis dan gewenst. Er is ook een groep voor wie dat structureel geldt. Daarom hebben we armoedebeleid dat activerend is waar het kan en bescherming biedt waar het moet. Armoedebeleid moet effectief en efficiënt zijn en ervoor zorgen dat zoveel mogelijk mensen weer het heft in eigen hand kunnen nemen. Beleid dat niet werkt wordt geschrapt.

Meer dan 20% van de Haagse kinderen groeit op in armoede. Dat is onaanvaardbaar. Ieder kind moet de kansen die onze stad biedt kunnen grijpen. Ieder kind moet kunnen sporten, in aanraking kunnen komen met cultuur, gezond eten en een groene speelomgeving moet vanzelfsprekend zijn. Er wordt de komende jaren meer geld uitgetrokken en er komt een actieplan om armoede onder Haagse kinderen vroegtijdig te signaleren en effectief te bestrijden.

Schulden

Het welzijn en de participatie van mensen komt onder druk te staan als zij grote financiële problemen hebben. Daarom moeten problematische schulden worden voorkomen en aangepakt. We versterken de schuldhulpverlening. Wegwerken en voorkomen van wachtlijsten en een individueel op maat gemaakt plan, maakt de schuldhulpverlening effectiever en preventiever.

Huisuitzetting door het opstapelen van schulden wordt waar mogelijk voorkomen. Vroegtijdig ingrijpen bij problematische schulden voorkomt veel persoonlijk leed en bespaart uiteindelijk veel geld. Maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties kunnen bijdragen aan gezamenlijk resultaat en moeten goed kunnen samenwerken met de gemeente.

Ouderen

Er is nog veel sprake van eenzaamheid onder ouderen. Vrijwilligers en maatschappelijke organisaties spelen een belangrijke rol bij het voorkomen daarvan. Gratis Openbaar Vervoer voor 65+ers met een Ooievaarspas en de Taxibus, zorgen ervoor dat niemand in Den Haag aan huis gekluisterd hoeft te zijn. Met het Ouderenfonds ondersteunen we ouderen met een zeer laag inkomen. Hierbij zoeken we samenhang met de zorg.

Gehandicapten en chronisch zieken

Iedereen telt mee. Dat houdt ook in dat chronisch zieken en gehandicapten met een kleine beurs mee kunnen blijven doen. Voor hen kunnen hoge bijkomende kosten worden vergoed, zoals de lidmaatschapskosten van een patiëntenvereniging of verpleegmateriaal.

Eerlijk en doelmatig

Fraude met uitkeringen of misbruik van sociale voorzieningen ondergraaft de solidariteit. De gemeente zet hard in op het bestrijden van deze vormen van fraude.

Bijzondere bijstand

De bijzondere bijstand biedt een oplossing voor mensen met een laag inkomen, die noodzakelijke kosten niet zelf kunt betalen. Eenmalige noodzakelijke kosten, zoals verhuiskosten of de inrichting van een kinderkamer, kunnen worden vergoed. Met meer aandacht en maatwerk lost de bijzondere bijstand de meest nijpende problemen op voor de mensen die dat het hardst nodig hebben. Dit is nodig omdat bij de invoering van de Participatiewet geen categorale bijstand meer kan worden toegekend en de langdurigheidstoelage verdwijnt.

Drempels weg

Alle mensen moeten de weg naar sociale voorzieningen kunnen vinden. Drempels om hulp te zoeken moeten verdwijnen. Daarvoor is betere samenwerking met organisaties in de wijk en maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties en de Centra voor Jeugd en Gezin nodig. Dat voorkomt grotere problemen en kosten in een later stadium. Er kan sneller worden begonnen aan re-integratie.

Ooievaarspas

Het doel van de Ooievaarspas is en blijft het activeren van deze groep en kan dus een belangrijke rol spelen bij het verkleinen van de afstand tot de arbeidsmarkt.

Investeren in kerngebieden

Investeren betekent keuzes maken. Omwille van de werkgelegenheid, ondernemerschap en slimme benutting van ruimte en middelen sluiten we aan op de specifieke kansen die enkele gebieden in de stad bieden. In De Binckhorst en Scheveningen-Haven kan niet alleen ruimte ontstaan voor bedrijven, maar ook voor wonen en duurzame stedelijke vernieuwing. De stationsgebieden zijn belangrijke entrees. De kust biedt uitgelezen mogelijkheden om meer toeristen naar de stad te trekken.

De Binckhorst

De komende jaren wordt de Rotterdamsebaan aangelegd. Daarbij richten we de buitenruimte van de Binckhorst opnieuw in. Dit biedt een kans voor de Binckhorst om zich verder te ontwikkelen als een uitnodigende zone voor experimentele en creatieve ideeën op het gebied van werken en wonen. De Binckhorst kan een proeftuin zijn voor klimaatadaptatie. We maken de weg vrij voor organische groei, creativiteit en nieuwe kansen. Goede fiets- en OV-verbindingen dragen hieraan bij. De havens bieden kansen voor nieuwe initiatieven op het Haagse binnenwater. We geven ruimte aan de groeiende behoefte aan ligplaatsen van rondvaartorganisaties. We maken een strategisch vastgoedplan voor de Binckhorst. Het Schenkviaduct wordt vervangen en we verbeteren de aansluiting van de Binckhorst op het centrum.

Den Haag Hollands Spoor

De directe omgeving van het station Hollands Spoor wordt de komende jaren vernieuwd. We maken van de “Rode Loper”, de verbinding naar het centrum tot de Grote Marktstraat, een veilige en aantrekkelijke route en gaan actief zoeken naar mogelijkheden om de leegstaande Belastingkantoren een nieuwe bestemming te geven. In samenhang daarmee knappen we de buitenruimte in het Oude Centrum op, zodat dit een levendige wijk kan worden, met veel ruimte voor creatieve initiatieven. Dit doen we samen met bewoners en ondernemers. Met de Wijkontwikkelingsmaatschappij (WOM) pakken we meer rotte kiezen aan. We zorgen voor een vermindering van overlast op straat door een integrale aanpak. Zodra er een concreet particulier initiatief is voor verplaatsing van de raamprostitutie, bieden we deze geen toekomst meer in de Doubletstraat en de Geleenstraat.

Den Haag Centraal Station

De prachtige vernieuwing van het Centraal Station is bijna klaar. De komende periode willen we het station nog aantrekkelijker maken voor reizigers. Met de HTM/NS-gelden geven we het busplatform opnieuw vorm. Het KJ-plein krijgt een mooie verbinding met de Koekamp en we zetten ons in voor een ondergrondse fietsparkeerplaats. Initiatieven voor de bebouwing van het KJ-plein worden positief benaderd als zij bijdragen aan deze twee ambities. Daarbij zijn ook de looproutes en zichtlijnen vanuit het station naar centrum, Nieuw Babylon en de Koekamp van belang. Er komt hier een aanlegsteiger voor de rondvaart.

Bedrijvigheid, kleinschalige industrie, wonen, cultuur en maritieme activiteiten gaan hier samen.

Naast de visserij die van oudsher verbonden is met het gebied, teken andere nautische functies het gebied. Watersporten zijn in opkomst, zowel recreatief als (top)sportief. Scheveningen-Haven vormt een uitstekende plek voor bedrijven en verenigingen om deze sporten te bedrijven en aan te bieden. Het is een goede plek voor (internationale) nautische evenementen, waar veel Hagenaars plezier aan beleven. We investeren in de doorontwikkeling van de zeezeilhaven en het sportstrand met meer mogelijkheden voor (kite)surfen, beachvolleybal en een plek voor surfdoorp FAST.

Station Laan van NOI

Samen met de NS knappen we de ruimte rond station Laan van NOI op, waarbij we de NS aansporen om fietsparkeren te verbeteren. Daarbij richten we ook de route naar het Beatrixkwartier opnieuw in en maken een logische en mooie verbinding voor fietsers en voetgangers.

Alle functies in Scheveningen-Haven kunnen niet zonder een goede ontsluiting voor fiets, openbaar vervoer en auto. Snelle realisatie van de brug over de Pijp heeft prioriteit.

Het bouwen van een oeververbinding over de havenmond is nu niet aan de orde. Een pont of watertaxi zijn mogelijk zodra dat noodzakelijk/wenselijk is. Het bestemmingsplan biedt mogelijkheden om Scheveningen-Haven tot een fijne ontmoetingsplaats voor ondernemers, bewoners en verenigingen te maken. Deze ontwikkeling is goed voor de werkgelegenheid. Prioriteit ligt bij het realiseren van de functies bedrijvigheid, werk, sport, vrijetijdsbesteding en wonen.

We gaan in deze collegeperiode niet over tot gronduitgifte voor het hotel op het zuidelijk havenhoofd.

De kust

De buitenruimte aan de kust moet weer aantrekkelijk worden voor bewoners, toeristen en ondernemers. We denken daarbij aan een opknappbeurt voor de Noordboulevard tot aan het Zwarte Pad, de strandopgangen, belangrijke straten, een nieuwe impuls aan buurtgroen met een 'duin'-ervaring en het verbeteren van de verkeersdoorstroming en -veiligheid.

Naast Scheveningen-Bad, verbinden we ook Dorp en Haven met gerichte investeringen in de buitenruimte. We nemen ook het Deltaplein in Kijkduin op in dit programma. De uitzichtloze situatie van de Pier moet worden opgelost.

De ontwikkelingen in Scheveningen-Haven verdienen onze volle inzet. Het oorspronkelijke maritieme, bedrijvige karakter van het gebied vormt cultuurhistorisch erfgoed van Den Haag. De aan het water gebonden functies zijn de dragers en sfeermakers van het robuuste en compacte gebied. De haven heeft een uniek karakter en behoudt dat ook. Een gebied met gemengde, water-gerelateerde functies en met een openbaar en duurzaam karakter.

Leyweg krijgt een steun in de rug

We geven het gebied rond de Leyweg een mooier aanzien door flink te investeren in de buitenruimte, zoals een nieuwe tophalte voor het OV. Met ondernemers gaan we zoeken naar oplossingen waarbij we de mogelijkheid bekijken het winkelcentrum te verlevendigen en toegankelijk te maken voor fietsers.

Wijnhaven- en Spuikwartier: een nieuw cultureel hart

Er wordt een nieuw plan gemaakt: een integrale gebiedsontwikkeling tussen Spui, Turfmarkt, verlengde Nieuwe Haven en Schedeldoekshaven. Dit betekent dat het Spuiplein behouden en verbeterd wordt en het leegstaande Ministerie van Justitie (eigendom van de gemeente) bij de gebiedsontwikkeling wordt betrokken. Er komt een onderwijs- en cultuurcomplex waarin het Nederlands Danstheater, Residentie Orkest, Koninklijk Conservatorium en de stichting Dans- en Muziekcentrum gezamenlijk worden gehuisvest. Het bestaande programma van eisen en de bestaande financiële kaders blijven uitgangspunt. In het plan zullen ook nieuwe woningen, winkels en horecavoorzieningen worden opgenomen zodat een aantrekkelijk uitgaans- en leefgebied kan ontstaan met een goede verbinding naar de Rivierenbuurt. Hergebruik en integratie van (delen van) het Lucent Danstheater ontworpen door Rem Koolhaas behoort tot de mogelijkheden. Nieuwe planvorming betekent maximaal een jaar vertraging ten opzichte van de oorspronkelijke planning en door een integrale aanbesteding van de totale gebiedsontwikkeling ontstaat de kans om de kosten te beheersen en te reduceren.

Gebiedsgericht werken en wijkaanpak

Met onze gebiedsgerichte aanpak en de inrichting van de stadsdelen zijn we in staat maatwerk te leveren. Dat kan echter nog beter. Daarom kiezen we voor een wijkaanpak nieuwe stijl. De wijkenaanpak wordt volledig geïntegreerd in alle stadsdelen en delen van wijken waar extra inzet geboden is, krijgen voorrang. Dat doen we intensief, geïntegreerd en gericht, op basis van gedegen analyses. Voorbeelden zijn Transvaal, Schilderswijk, Moerwijk en het Laakkwartier en Mariahoeve.

Aanpakken problemen

De gebiedsprogramma's bevatten maatregelen op het terrein van leefbaarheid, veiligheid, participatie, onderwijs, wonen, economie en werk. De 'leefbaarheidscan' en de 'veiligheidscan' zijn daarbij belangrijke instrumenten. Uitgangspunt is dat we aansluiten bij hetgeen mensen en wijken echt nodig hebben, van Loosduinen tot Leidschenveen. De omstandigheden waarin kinderen opgroeien vormen daarbij een belangrijk kompas. Stadsdelen moeten het samenspel met bewoners verzorgen. Daarom ook krijgen de stadsdelen meer invloed, budget en verantwoordelijkheid. Het takenpakket van de stadsdelen wordt verder verbreed met 'Taal in de buurt,' emancipatie, vrijwilligers en maatschappelijke coöperatie, spelen en bewonersinitiatieven

duurzaamheid. Bewoners krijgen daardoor meer zeggenschap over deze budgetten en de inzet van (gesubsidieerde) organisaties in hun buurt. We gaan door met de buurtserviceteams.

Eigenaarschap

Bewoners die initiatieven nemen en zelf groen of een plein willen beheren krijgen onze steun. We stimuleren eigenaarschap van bewoners en helpen initiatieven van bewoners mogelijk te maken. De stadsdelen voeren taken uit met als inzet de hoogst haalbare trede van de participatieladder te bereiken waarbij ook meerjarige initiatieven beter ondersteund worden.

Beter communiceren

Bij de stadsdelen lopen de ambtenaren met contacten in de wijk. Of ze nu de communicatie doen over de plaatsing van de ondergronds afvalcontainers (ORAC) of die van een gebiedsontwikkeling: ze werken bij de stadsdelen. Voor heel veel mensen is het eerste contact heel belangrijk en wij vinden dat daar een gezicht bij hoort vanuit het stadsdeel.

Integrale dienstverlening

De loketfunctie op de stadsdeelkantoren integreren we met andere loketten, zoals de bibliotheek, ouderen servicepunten of anderszins. We streven naar geïntegreerde publieke loketten.

Niet onze afkomst, maar onze gezamenlijke toekomst telt

Den Haag is een stad waar, de afgelopen decennia, mensen uit alle windstreken zijn neergestreken. Deze mensen zijn Den Haag. De burgers in Den Haag hebben het nodig dat wij ons actief opstellen ten aanzien van integratie. Wij bestrijden segregatie door ontmoetingen te bevorderen en we pakken radicalisering en racisme aan. Discriminatie op basis van afkomst en geaardheid, vrouwenonderdrukking en isolement horen niet thuis in onze stad. Arbeidsmigratie naar Den Haag biedt grote kansen, maar misbruik, uitbuiting en overlast zijn onaanvaardbaar. We zorgen dat iedereen in Den Haag mee kan doen.

Welkom in de Buitenruimte

De stad die we met z'n allen delen krijgt hart en ziel in de buitenruimte. Thuis is privé; buiten op straat ontmoet je je stadsgenoten, kun je spelen, ontspannen, sporten, feesten en genieten. Ook de gebouwen, van moderne skyline tot historische gevels, bewonderen we vanaf de straat. Wat we buiten ervaren is een gedeelde ervaring en door ontmoetingen op straat gaan we meer naar elkaar omzien.

Pleinen opknappen

Veel Haagse straten, pleinen en parken zijn al geliefd. Maar op andere plekken is nog werk aan de winkel zodat mensen niet meer alleen in die buitenruimte zijn om van a naar b te komen, maar er ook graag verblijven. Daarom willen we de buitenruimte op belangrijke plekken samen met bewoners en ondernemers ontwikkelen tot een fijne verblijfsplek. Verspreid over alle stadsdelen geven we daarom, samen met buurtbewoners, pleinen en pleintjes een opknopbeurt, waarbij we investeren in meer groen en ruimte voor terrassen, reuring en ontmoeting.

Stadsentrees

We investeren in de buitenruimte rond onze stadsentrees. Allereerst in de entrees via de stations, omdat daar dagelijks enorm veel stadsgenoten en bezoekers gebruik maken van de buitenruimte. Maar we hebben ook oog voor de toegangswegen van de stad. Zo maken we de opknopbeurt van

de stadsentree A12 af door de toegang vanaf de Malietoren te vergroenen en verduurzamen en door de ruimte tussen Malieveld en Zuid-Hollandlaan prettig en mooi in te richten voor wandelaars en fietsers. We trekken de Haagse Loper door naar de Theresiastraat.

Grote groengebieden: blijven investeren in de natuur

We willen grotere groengebieden in onze stad verbeteren, in goed overleg met de wijk. Uiteraard maken we het opknappen van landgoed Ockenburg af. Maar ook het groen, de paden en de zitplekken in de Scheveningse Bosjes zijn hard toe aan een grondige onderhoudsbeurt. We maken van dit gebied een aantrekkelijk park voor de internationale zone. We investeren in vitaal groen en in ecologisch beheer. We geven een impuls aan de ecologische verbindingzones door aan de slag te gaan met de plannen die er al liggen en we borgen de kennis op dit gebied.

Meer reuring op straat en op het water

Ambulante handel, terrassen, ondernemerschap, evenementen in de buitenruimte en reclame in de stad zorgen voor leven op straat en bieden ondernemers kansen hun brood te verdienen. Dit willen we meer mogelijk maken, met oog voor de belangen van omwonenden. Datzelfde willen we ook op het strand. Evenementen in de buitenruimte verwelkomen we en we helpen organisatoren bij het voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden.

Buurtgroen

Mooi groen in de buurt maakt een prettige woonomgeving. Veel mensen willen iets bijdragen aan het groen in hun buurt. Daarom maken we met buurtbewoners een kader voor de aanleg en het onderhoud van hun buurtgroen. De gemeente maakt daarbij zoveel mogelijk ruimte voor wat bewoners belangrijk vinden. Participatie bij het onderhoud en beheer omarmen wij en de roep om eigenaarschap door adoptie of koop van snippergroen beantwoorden we volmondig met 'ja'. We zorgen goed voor onze straatbomen, waarbij we zo veel mogelijk rekening houden met wensen uit de buurt.

Braakliggende grond

In een grote stad als Den Haag ontkomen we er niet aan dat er soms een tijdje een stuk grond braak ligt. Voor burens en voorbijgangers is dat vaak vervelend. Daarom gaan we braakliggende grond met hulp van de buurt tijdelijk nuttig gebruiken of vergroenen. Stadstuintjes en stadslandbouw bieden vele mogelijkheden.

De buitenruimte is van iedereen

Er is veel buitenruimte waar we eigenlijk allemaal wel van willen genieten, maar die in particulier bezit is. Denk aan woningbouwcorporaties die buitenruimte rond hun gebouwen bezitten en beheren en scholen die toegankelijke

schoolpleinen hebben. Bij de aanleg van nieuwe schoolpleinen wordt daarmee rekening gehouden. Bij de herinrichting van openbare ruimte bekijken we samen met kinderen hoe dit kindvriendelijk kan. We blijven investeren in speelvoorzieningen.

Wij maken ons bij de eigenaren van deze 'private' buitenruimte in de stad, zoals park Sorghvliet en de waterwingebieden van Dunea, hard om deze open te stellen en groen en toegankelijk in te richten, met behoud van het eigen karakter.

We maken goede afspraken met dierenwelzijnsorganisaties over de uitvoering van de gemeentelijke taken op dit terrein. De bijensterfte wordt tegengegaan door te zorgen voor een grotere diversiteit aan bloemen, planten en struiken, waaronder ook drachtplanten.

Basis op orde, meerjarig onderhoudsplan

Mensen zijn niet graag in een buitenruimte als de basis niet op orde is. Dat betekent dat de buitenruimte in de eerste plaats schoon, heel en veilig moet zijn. De afgelopen jaren zijn onder dit motto al veel Haagse wijken opgeknapt. Maar er zijn nog achterstanden. We gaan door met de inhaalslag in het onderhoud van onze straten, wegen, lantaarnpalen en het groen. Een stad waar geleefd wordt, wordt natuurlijk ook vies. Daarom hebben we genoeg mensen op straat nodig om die goed schoon te houden. En blijven we doorgaan met Oracs.

Buiten genieten

Recreatieve routes voor de fiets, voor ruiters, over het binnenwater, hardlooproutes en wandelroutes onderhouden we goed. We beschikken over een rijk lint aan monumenten en cultuurhistorisch erfgoed. Steeds gaan we op zoek naar uitbreiding van de routes voor gebruikers en we communiceren over het bestaan ervan, zodat zoveel mogelijk stadsgenoten en toeristen weet hebben van al deze mooie manieren om onze stad te ontdekken.

Betaalbaar wonen

Den Haag groeit. Die groei omarmen we, mits deze samengaat met behoud van de kernkwaliteiten van de stad. Mensen moeten prettig in onze stad kunnen wonen. Het aantal huishoudens stijgt echter sneller dan de uitbreiding van de woningvoorraad. Tegelijkertijd vindt er een flinke verdunning plaats.

Er komen steeds meer eenpersoonshuishoudens en ouderen willen langer thuis blijven wonen. De druk op de Haagse woningmarkt neemt toe, in het bijzonder op de goedkopere woningen. De tijd van grote structuurvisies is voorbij. We kiezen vaker voor een organische ontwikkeling van de stad, met verbetering van de bestaande voorraad en transformatie van leegstand en met veel meer oog voor individuele wensen en kansen voor mensen. De agenda van de Haagse verdichting wordt geactualiseerd. De gemeente informeert bewoners actief over sloopplannen. Bij bouwplannen worden bewoners in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken.

Slimmer benutten

We zetten stevig in op betere benutting van bestaande bouw. Bijvoorbeeld door het transformeren van kantoren naar woningen, het verduurzamen van woningen, het ombouwen van verzorgingshuizen naar woon-/zorgcombinaties. We kiezen ruimhartig voor particulier opdrachtgeverschap en wooncoöperaties. Hiervoor stellen we een financiële impuls ter beschikking.

Een goede en betaalbare woning voor iedereen

We kijken goed naar de belangen van specifieke doelgroepen. Huurders moeten meer invloed krijgen, corporaties dienen te staan voor de maatschappelijke opgave die zij hebben. We houden bij nieuwbouw rekening met een norm van 30% sociale woningbouw voor de hele stad. Als sociale woningen worden verkocht, moet de huidige kernvoorraad op peil blijven. In regionaal verband maken we afspraken over het op peil houden van de sociale voorraad. Het zogeheten 'scheefwonen' wordt, in lijn met het rijksbeleid, aangepakt. Ook de particuliere woningvoorraad in de stad moet op peil blijven. Eigenaren hebben een belangrijke verantwoordelijkheid voor het onderhoud en eventuele verhuur. We stimuleren de ontwikkeling naar sterke Verenigingen Van Eigenaren (VVE). Om onderhoud en het opknappen van woningen te stimuleren, investeren we in de verduurzaming van de particuliere voorraad en worden de bouwleges voor projecten tot 250.000 euro verlaagd. Dak-opbouwen blijven mogelijk, maar dit mag niet samengaan met het splitsen van woningen. De Onroerend Zaak Belasting (OZB) voor bewoners blijft gelijk.

Variatie

Misstanden (zoals over-bewoning door, verloedering, gebrekkig onderhoud) worden stevig aangepakt, investeringen worden gestimuleerd. We zetten in op extra studentenhuisvesting en zorgen dat langer thuis wonen voor ouderen mogelijk wordt en dat er voldoende woningen zijn voor gezinnen zodat zij in de stad blijven wonen. Leegstand wordt gericht en ambitieus aangepakt. Bestemmingsplannen worden flexibel, zodat combinaties van functies mogelijk worden. Een gevarieerd woningaanbod is van belang voor elke wijk. We stimuleren vernieuwing van woningen waar het moet en renovatie waar het kan. Bedrijvigheid in de wijk wordt gestimuleerd en waar dat moet geconcentreerd. We willen meer speelvoorzieningen voor jonge kinderen en ontwikkelen meer-generatie-woningen waar dat mogelijk is.

Impuls voor duurzame bereikbaarheid

Den Haag groeit, er komen meer inwoners en bezoekers bij. Dit brengt een toename van het verkeer met zich mee en vraagt scherpe keuzes om onze stad goed bereikbaar te houden. Onder het motto ‘bewust kiezen, slim organiseren’ streven we naar een duurzame en gezonde stad waarbij een optimale balans wordt gezocht tussen de verschillende vervoerswijzen, en het gebruik van openbaar vervoer en fiets groeit ten opzichte van het autogebruik. Dit streven sluit aan bij de ambitie om de luchtkwaliteit in de stad te verbeteren en in 2040 klimaat-neutrale stad te zijn.

Vroegtijdige communicatie met bewoners en ondernemers bij wegwerkzaamheden moet helpen aan een goede verkenning van mogelijkheden voor co-creatie bij de aanpak van knelpunten.

onderzocht, en wordt de kwaliteit van de OV-knooppunten Den Haag CS, HS en Laan van NOI verbeterd. We geven een extra impuls aan het P&R beleid om verkeer aan de rand van de stad op te vangen.

Goede OV-verbindingen

Op het gebied van openbaar vervoer worden de plannen van Netwerk RandstadRail voortgezet en bewoners en belanghebbenden nadrukkelijk betrokken bij de uitvoering. Daarnaast wordt de mogelijkheid voor een goede openbaar vervoersverbinding met Kijkduin, Rotterdam The Hague Airport, de Binckhorst en het Westland

Meer ruimte voor de fiets

Veilige, herkenbare en comfortabele fietsvoorzieningen zijn de basis voor een verdere groei van het fietsgebruik. Er komt een ambitieus programma voor de uitbreiding en verbetering van fietsvoorzieningen: het aantal stertroutes wordt deze periode uitgebreid, we gaan door met het asfalteren van fietspaden en creëren meer

(gratis) stallingen bij stations, in het centrum en bij het strand. Weesfietsen worden in de hele stad aangepakt en we breiden het aantal buurtstallingen en fietspaden in wijken zoals de Stationsbuurt en de Schilderswijk uit.

Bundelen doorgaand verkeer, ontzien woonwijken

Het doorgaande autoverkeer in de stad is gebundeld op stedelijke hoofdwegen. Woonwijken worden ontzien. Stedelijke netwerken worden beter benut door ze goed te laten aansluiten op de inprikkers. Dynamisch verkeersmanagement wordt doorgezet. Verkeersveiligheid staat daarbij hoog op de agenda. Dat doen we onder andere door de wijken kindvriendelijker te maken en de 30 km zones uit te breiden. De oversteekbaarheid en kwaliteit van de Noordwestelijke hoofdroute wordt verbeterd.

Parkeren

We houden vast aan de huidige parkeernorm en waar nodig worden parkeerplaatsen toegevoegd in gebieden met parkeerproblematiek die tot onveilige en onleefbare situaties leidt, maar niet ten koste van waardevol groen. Gebouwde parkeervoorzieningen kunnen een oplossing bieden. Een goed parkeerbeleid vraagt juist nu ook aandacht voor de specifieke positie van mantelzorgers, (sport-)verenigingen en vrijwilligers. We bekijken of de Prinsestraat aan één kant parkeervrij gemaakt kan worden en het Noordeinde vrij van geparkeerde auto's. We halveren kosten tweede parkeervergunning en monitoren of dat in gebieden met betaald parkeren niet tot extra parkeerdruk leidt. Er komt een pilot met de blauwe zones.

Luchtkwaliteit

Elektrisch rijden, openbaar vervoer en fiets helpen de luchtkwaliteit te verbeteren. De bestaande milieuzone wordt niet uitgebreid, maar om de doelstellingen van luchtkwaliteit te halen komt er een alternatief pakket aan maatregelen waarbij gedacht wordt aan betere spreiding en doorstroming van het doorgaande verkeer waardoor de knelpunten op de centrumring aangepakt kunnen worden. Vanwege de gezondheidseffecten van luchtvervuiling streven we de norm van de wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor luchtkwaliteit na, overal in de stad. Op basis van de zogenaamde backcasting-studie die op verzoek van de raad wordt uitgevoerd komt het college voor het eind van het jaar met een pakket van maatregelen om deze norm op termijn te halen. Daarbij wordt onder meer gedacht aan een distributiecentrum voor de binnenstad en uitbreiding van het aantal oplaadpunten voor elektrisch aangedreven voertuigen. Daarbij houden we rekening met de parkeerdruk.

Laan van Meerdervoort

De bomen blijven staan en in overleg met de buurtbewoners wordt op andere wijze, maar zonder bouw van een parkeergarage, de parkeercapaciteit voor de Vruchtenbuurt vergroot. Als dit niet mogelijk blijkt, voeren we het oorspronkelijke plan uit. In dat geval plegen we een extra inspanning om de Laan van Meerdervoort ook hier zo snel mogelijk weer een groene uitstraling te geven. Er worden in ieder geval vrijliggende fietspaden aangelegd op de Laan van Meerdervoort.

Duurzaam denken en doen

Wij zien het als onze taak om duurzaamheidsbeleid tastbaar en concreet te maken voor mensen.

Uitgangspunt daarbij is een klimaat-neutrale stad in 2040. Als we dat doen, snijdt het mes vaak aan alle kanten: we boeken winst voor het klimaat, het is goed voor de portemonnee van mensen, ondernemers kunnen er geld mee verdienen en het levert banen in de bouw op.

Vanzelfsprekend besteden we als gemeente diensten duurzaam aan, zoals bij het leerling- en taxivervoer. We zien kansen voor warmte-energie en gaan de potentie ervan verder in de (Metropool)regio onderzoeken. Het Duurzaamheidscentrum wordt versterkt.

Verduurzamen woningvoorraad

Een concrete manier om de stad te verduurzamen is het verbeteren van de bestaande woningvoorraad. We sluiten met maatschappelijke partners zoals de woningbouwcorporaties een woonpact waarin afspraken staan om de woningvoorraad te verduurzamen. We stimuleren particulieren om datzelfde te doen. Als gemeente geven we zelf het goede voorbeeld door onze eigen vastgoed portefeuille stap voor stap te verduurzamen.

Voor het einde van het jaar presenteert het college daartoe een plan van aanpak en komt ook het eerste concern-brede energiebesparingsplan uit.

Stimuleren initiatieven van bewoners en bedrijven

De stad wordt pas echt duurzaam als haar inwoners er zelf mee aan de slag kunnen gaan. Er komt een *revolving fund* om initiatieven van particulieren en bedrijven te ondersteunen. Ook zullen we regelgeving aanpakken die duurzame investeringen door burgers, instellingen en bedrijven in de weg staat. We gaan meer doen met milieueducatie met een accent op voedsel-initiatieven en stadslandbouw. We zetten bovendien braakliggende terreinen in om deze stadslandbouw een impuls te geven.

Afvalscheiding

Als grote stad blijft het een uitdaging verschillende soorten afval goed van elkaar te scheiden. Goed gescheiden afval levert nieuwe grondstoffen op en kan gebruikt worden om schone energie op te wekken. Daarom willen we de komende periode doorgaan op de ingeslagen weg: Milieurendement, kosten en servicegraad wegen we mee bij keuzes. We maken daarbij slim gebruik van nieuwe technologie. We doen een beroep op bewoners om hun afval gescheiden aan te bieden. We zullen afvalstraatjes realiseren waar het heel eenvoudig wordt plastic en kunststof apart in te leveren. Als bewoners hun afval goed scheiden, leidt dat tot lagere kosten of hogere opbrengsten. Mensen plukken daar dan direct de vruchten van door een lagere afvalstoffenheffing en een schoner milieu. Er komt een recyclepunt voor bouwmaterialen op de Binckhorst.

Omzien naar **elkaar en goede zorg garanderen**

Voor een vitale stad zijn actieve en zelfredzame bewoners belangrijk, mensen die zich verantwoordelijk voelen voor elkaar en participeren. Mantelzorgers en vrijwilligers zijn daarbij cruciaal en initiatieven die hen versterken, kunnen op onze ondersteuning rekenen. Een grote groep Hagenaars doet een beroep op ondersteuning zoals huishoudelijke hulp, maatschappelijk werk, een huisaanpassing of jeugdzorg. Op deze terreinen verandert veel door de overheveling van taken door het Rijk naar gemeenten.

Steeds vaker zullen mensen eerst een beroep moeten doen op eigen kracht. Meer kijken naar wat bewoners zelf samen met familie, burens en maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties kunnen regelen.

daarom onvermijdelijk. De continuïteit van ondersteuning van hen die dat echt nodig hebben, moet worden gegarandeerd. Een deugdelijk financieel kader is onmisbaar. Adequate ondersteuning tegen beheersbare kosten kan zorgen dat de voorzieningen houdbaar zijn en de sociale samenhang wordt bevorderd.

Decentralisaties

Meer taken naar de gemeente, met minder geld; dat is de uitdaging waar we voor staan op het gebied van jeugdzorg, begeleiding en de Participatiewet. Deze ontwikkeling biedt kansen en mogelijkheden op verbetering, versimpeling en kostenbesparing. Door relaties te leggen kan efficiënter worden gewerkt. Zo richten wij voor burgers sociale wijkteams op, loketten en dienstverlening worden gecombineerd. Maar de bezuinigingsopgave is ook fors, keuzes zijn

Preventie in de Jeugdzorg

Door de nieuwe Jeugdwet moeten we zorgen dat ongeveer 8000 Haagse gezinnen de hulp krijgen die ze nodig hebben. Maar de gemeente voedt geen kinderen op, dat is de taak van ouders. We doen er wel alles aan om problemen te voorkomen zoals goede voorzieningen op het terrein van sport, spelen, onderwijs en vrijetijdsbesteding.

Als er toch iets mis gaat, moet dat effectief worden opgelost, dichtbij huis, in de wijken, met de gezinnen zelf. Er is 15% minder geld van het Rijk beschikbaar dus het kan niet op de zelfde voet verder. Professionals krijgen van ons het vertrouwen en de vrijheid het beste resultaat te bereiken. Daardoor ontstaat een goed klimaat voor kwaliteit en innovatie. Het werven van meer pleeggezinnen, in het bijzonder onder allochtone gezinnen, krijgt prioriteit.

Preventie loont. Het is belangrijk voor kinderen om te spelen en te sporten. Ouders moeten leren omgaan met problemen. Onderwijs en armoedebestrijding spelen een belangrijke rol bij preventie. De Centra voor Jeugd en Gezin in alle stadsdelen vormen het middelpunt van de nieuwe jeugdhulp. Ze gaan zorgen voor goede preventie. Eén plan en één hulpverlener per gezin met problemen. De verschillende hulpinstellingen in de CJG's werken nauw samen. Overgangen tussen verschillende typen hulp worden soepeler. Continuïteit van zorg is voor ouders belangrijk. Met de instellingen voor jeugdzorg zijn daarom sluitende afspraken gemaakt.

Zorg, ondersteuning en welzijn

De gemeente is nu al verantwoordelijk voor allerlei voorzieningen op het terrein van zorg, welzijn en ondersteuning zoals maatschappelijk werk, sociaal juridische dienstverlening, daklozenopvang, verslavingszorg, hulp bij huishouden, ouderenwerk, mantelzorg, woningaanpassingen, buurthuizen en aangepast vervoer. Per 1 januari 2015 wordt dit uitgebreid met de functie 'begeleiding' van dementerenden, gehandicapten en psychiatrische patiënten met een Rijksbezuiniging van 25%. Daarnaast bezuinigt het Rijk vanaf 2015 40% bezuinigd op de huishoudelijke hulp. De forse afname van middelen noopt tot ingrijpende wijzigingen terwijl continuïteit verzekerd moet zijn. De decentralisatie van nieuwe taken biedt ons zowel kansen als bedreigingen. We buigen het huidige systeem van ondersteuning om, naar een samenhangend stadsdeel gestuurd systeem en verzachten voor een belangrijk deel de Rijksbezuinigingen. Bij de uitwerking hanteren we de volgende eerder door de raad vastgestelde uitgangspunten: vrijwillige inzet en mantelzorg versterken, collectieve voorzieningen boven

individuele voorzieningen, algemene voorzieningen in plaats van specifiek doelgroepvoorzieningen en een samenhangend ondersteuningsaanbod dichtbij de burger op wijk- of stadsdeelniveau. Wij voegen hier de volgende uitgangspunten aan toe: klimaat van permanente innovatie, eigenaarschap, vraaggerichtheid en inspraak van belangen- en cliëntenorganisaties, zorg op het juiste niveau.

Om deze uitgangspunten te verwerken kiezen wij voor een organisatieopzet per stadsdeel waar principes van eigenaarschap, buurtgerichtheid en samenhang, samen komen in één concept. Een stadsdeel gerichte opzet, te denken valt aan zorgcoöperaties, voor de uitvoering van de taken: maatschappelijk werk, sociaal juridische advisering, ouderenwerk, begeleiding, hulp bij huishouden, mantelzorg, vrijwilligerswerk, welzijn en buurthuizen. Dit neemt niet weg dat de uitvoering op wijk- of zelfs buurtniveau kan plaatsvinden. Dit biedt burgers de kans zelf verantwoordelijkheid te pakken. Per stadsdeel (of zo decentraal mogelijk) komt er budget met daarin prikkels gericht op minder bureaucratie, permanente innovatie, meer maatwerk en samenhang en ondersteuning van vrijwilligers en mantelzorgers.

Zorg op peil houden

Omdat wij het belangrijk vinden dat ouderen en gehandicapten zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen, zorgen wij voor een structurele verzachting van de Rijksbezuiniging op de huishoudelijke hulp. Omdat ook mantelzorgers zwaarder worden belast, trekken we extra middelen uit voor hun ondersteuning. De opvang voor dak- en thuislozen en verslaafden blijft gegarandeerd.

Sociale wijkzorgteams

De sociale wijkzorgteams worden een belangrijk instrument van de stadsdeelopzet. Daar worden zorg en ondersteuning gecoördineerd. Deze teams komen in heel Den Haag en gaan zorgen dat mensen met complexe problemen goede ondersteuning en zorg krijgen en niet van het kastje naar de muur worden gestuurd.

Cultuursensitieve zorg en persoonlijk contact blijven in Den Haag behouden. Met ziektekostenverzekeraars moeten goede afspraken worden gemaakt om ook voldoende wijkverpleging hieraan toe te voegen. Er komen laagdrempelige inloopcentra waar mensen langs kunnen komen voor informatie, advies en zorg. De bestaande loketten en fysieke inlooppunten in de wijken zoals Den Haag op maat, i-shops, centra voor ouderen en buurthuizen worden hierin opgenomen.

Zorgvuldige transitie

Voor de transitiefase is tijd nodig. Een reële inschatting is dat vanaf 2017 de nieuwe arrangementen kunnen werken. Vanwege de invoeringstijd en de contractduur van voorzieningen op thuiszorg en begeleiding is dit een goed moment waarop een nieuw systeem kan worden ingeregeld. Dit betekent dat voor 2015 zo veel mogelijk gekozen wordt voor continuïteit en 2016 als overgangsjaar wordt ingericht.

Cultuur: een bruisende stad

Cultuur is van belang voor alle inwoners en bezoekers van onze stad en zet Den Haag op de kaart. Het draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat, zorgt voor reuring, interactie en sociale cohesie, en het biedt inspiratie, innovatie en ontplooiingsmogelijkheden. Het Haagse culturele aanbod is divers en veelzijdig, van amateurkunst tot de absolute wereldtop tot de underground. De zichtbaarheid en diversiteit van het culturele aanbod moet worden vergroot. Daarom investeren we, na de grondige hervormingen van de afgelopen jaren, weer in cultuur. Naast musea, pop en dans moet ook toneel nadrukkelijk worden gepositioneerd.

De Haagse culturele instellingen en initiatieven evenementen trekken miljoenen bezoekers en leveren daarmee ook een belangrijke economische bijdrage. Het college is trots op de betekenis en de kwaliteit van kunst en cultuur in onze stad en wil dit nadrukkelijk uitdragen.

Cultuureducatie

Na de recent doorgevoerde veranderingen en bezuinigingen heeft de culturele sector veerkracht getoond: het culturele ondernemerschap en de onderlinge samenwerking is versterkt. Op het

gebied van cultuureducatie wordt hard gewerkt om nog meer kinderen met cultuur te laten kennismaken. De investeringen in cultuureducatie worden doorgezet.

Broedplaatsen

We investeren in het creatief en innovatief klimaat door middel van broedplaatsen, zoals Maakhaven en de Besturing, en rafelranden. Dat is ook goed voor de creatieve- en maakindustrie. De bestaande wijkcultuurankers blijven behouden en worden versterkt.

Continuïteit

Verdere bezuinigingen kunnen een aantasting betekenen van de kwaliteit en kwantiteit van het aanbod. De culturele sector moet de ruimte krijgen om de positieve ontwikkelingen verder uit te bouwen. Nieuwe initiatieven worden verwelkomd en op weg geholpen. De methodiek van het Kunstenplan wordt verbeterd, met aandacht voor continuïteit van advisering, voor culturele diversiteit en de drempel voor nieuwe instellingen om in aanmerking te komen voor subsidiering. Cultureel erfgoed moet zichtbaar zijn in de stad. Daarom komt er een impuls voor monumenten en het cultureel erfgoed, zoals de Atlantikwall en het Oranjehotel.

Bibliotheek

De Schilderswijk krijgt weer een wijkbibliotheek. Brede buurtscholen en maatschappelijke organisaties die een buurtbibliotheek willen starten met behulp van vrijwilligers worden daarbij ondersteund. Als daarvoor een landelijke voorziening komt, kunnen Haagse scholen aansluiten bij digitale bibliotheek-programma's.

De sportstad aan zee

Sport is een belangrijk onderdeel van het leven van veel Hagenaars. Het draagt bij aan de verbinding tussen mensen en zet aan tot een gezonde leefstijl. Daarom stimuleren we sport al van jongs af aan; jong geleerd is oud gedaan. Sportaccommodaties en sportverenigingen zijn ontmoetingsplaatsen bij uitstek en bieden een sociale structuur. We vergroten deze maatschappelijke rol door te investeren in vitale en open verenigingen die zich ontwikkelen tot buurthuis voor jong en oud.

Buurtfunctie

De verdere uitbouw van het bewezen succesvolle 'Buurthuis van de Toekomst' concept, is hierbij een belangrijk instrument. Ookerschikking van buitensportcomplexen om wachtlijsten te kunnen wegwerken is noodzakelijk. De aanleg van meer kunstgrasvelden zorgt voor een betere bespeelbaarheid en benutting van sportvelden. Tarieven voor sporthallen en zwembaden willen we zo laag mogelijk houden.

Sportcoaches

Alle Hagenaars moeten regelmatig kunnen sporten. Samen met partners uit het onderwijs, bedrijfsleven, welzijn, en zorg leveren we maatwerk via de actie-programma's sport en bewegen. Mensen sporten in de buurt. Daarom investeren we in buurtsportcoaches bij scholen, sportverenigingen en (zorg)instellingen die zorgen voor aantrekkelijke sportprogramma's voor kinderen, volwassenen en senioren. We bevorderen outdoor sporten op sportief ingerichte pleinen (o.a. Cruyff Courts en Krajicek Playgrounds), parken, zee en strand met sportieve programma's en evenementen.

Topaccommodatie

Naast het Kyocera Stadion, het Hofbad en de Sportcampus Zuiderpark is ook ruimte voor een passende topsportaccommodatie voor o.a. hockey, waardoor de wachtlijsten bij deze sport kunnen slinken. De ondersteuning van de vele talenten die stad heeft en de daaruit voortkomende topsporters en topsportorganisaties die in deze accommodaties maximaal kunnen gaan presteren, is van essentieel belang.

Evenementen

We proberen om jaarlijks tenminste één groot internationaal aansprekend sportevenement naar Den Haag te halen. Daarnaast is er ruimte voor kleinere innovatieve evenementen in o.a. het Hofbad, Sportcampus Zuiderpark, de haven en op het strand die zichtbaar bijdragen aan Den Haag als diverse evenementenstad. Deze investeringen dragen niet alleen bij aan de herkenbaarheid en trots van Den Haag, maar leveren ook banen op voor de stad.

Veiligheid vergroten

Veiligheid is een voorwaarde voor een aantrekkelijke stad. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit en overlast heeft duidelijk vruchten afgeworpen. We zien ook dat voorkomen, toezicht en naleving, voortdurend onderhoud vereisen. Onze ambitie is dat Den Haag veilige wijken heeft waar bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad zich veilig en welkom voelen. De veiligheidsaanpak verloopt langs drie sporen: aanpak van zware veel voorkomende criminaliteit; gebiedsgerichte aanpak met een probleemgerichte inzet in wijken en buurten en aanpak van ondermijning, niet alleen strafrechtelijk maar ook vooral bestuurlijk.

High Impact Crimes

De komende jaren zetten we met onze partners vol in op de aanpak van overvallen, straatroven en inbraken. Hetzelfde geldt voor de aanpak van ondermijnende criminaliteit met als belangrijkste speerpunten: mensenhandel en illegale prostitutie. Bij de aanpak van woninginbraken zetten we in op prestatieafspraken met corporaties en het stimuleren van bewoners en ondernemers om preventieve maatregelen te nemen omdat dat het meest effectief is. We willen dat het aantal woninginbraken in alle wijken daalt.

Veilige en leefbare wijken

Veiligheidsproblemen verschillen per wijk. Er zijn gebieden in de stad waar de veiligheidsproblemen dusdanig zijn, dat deze extra aandacht verdienen. Dat doen we gericht op basis van veiligheids- en leefbaarheidsscans in de stadsdelen. Waar nodig treden we hard op tegen criminaliteit en overlast. Dit doen we integraal en met een zorgvuldig afgewogen mix van maatregelen, waarbij privacy wordt gewaarborgd. Met deze integrale acties geven we een krachtig signaal dat criminaliteit en overlast niet worden getolereerd. Bij wijken met

een zeer zware opgave is sprake van complexe, elkaar versterkende problemen op meerdere domeinen (wonen, werken, onderwijs, participatie, veiligheid, leefbaarheid en huiselijk geweld). Kern van de aanpak is: veel aandacht voor preventie, vroegtijdige signalering, actief op bewoners en ondernemers afstappen om hulp en ondersteuning aan te bieden. Daarbij vervullen het onderwijs (en vooral het voorkomen van schooluitval), Buurt Interventie Teams, het Keurmerk Veilig Ondernemen en het Keurmerk Veilig Wonen een sleutelrol. Daarin blijven we dan ook investeren. We gaan door met het organiseren van één professionele handhavingsorganisatie en breiden dit uit naar 175 handhavers die meer in de avonduren actief worden.

Pandbrigade

Om de slagkracht bij acties te vergroten, wordt de capaciteit van de Haagse Pandbrigade voor integrale controles in gebieden waar de veiligheid en leefbaarheid onder druk staan op niveau gebracht en onder regie van de burgemeester geplaatst. Het meld- en steunpunt woonoverlast hoort daarbij. Ook de succesvolle Haagse aanpak van criminele jeugdgroepen zetten we met overtuiging voort. Deze aanpak heeft een aantoonbaar gunstig effect op het aantal straatroven, woninginbraken en geweldsdelicten en draagt bij aan de verbetering van het veiligheidsgevoel in wijken en buurten.

Huishoudboekje op orde

Den Haag heeft de financiën goed op orde, en dat willen we zo houden. De stad kan rekenen op een financieel solide beleid. Het financiële beleid voor deze raadsperiode wordt uitgewerkt in een nieuwe verordening financieel beheer en beleid. Hierover wordt zo snel mogelijk een Raadsmededeling gedaan. De plannen uit dit coalitieakkoord zijn financieel gedekt. Waar mogelijk worden structurele uitgaven en kosten structureel gedekt. Dit zorgt voor meer zekerheid. Opbrengsten van de groei van de stad zullen worden ingezet voor nieuwe groei.

Betrokkenheid vanuit de stad en de raad vergroten

De begroting is van alle Hagenaars. Het principe van *'open spending'* wordt leidend in de presentatie en communicatie over de begroting. We maken vaker en creatiever inzichtelijk wat de financiële consequenties zijn van de dingen die de gemeente doet. Bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties worden meer betrokken bij de besteding van budgetten.

Prikkelende financiële spelregels

De financiële spelregels moeten ervoor zorgen dat we onze beperkte middelen effectief en efficiënt inzetten in de stad. Kern is om geld 'te laten werken' in de stad. Een betere financiële planning, minder onderbesteding en minder reservevorming vormen daarin kernelementen. We gaan sterker sturen op (de realisatie van) programma's, de zogenoemde programmasturing. De spelregels voor de afwikkeling van het financiële resultaat gewijzigd. Aan begrotingsprogramma's wordt een programmareserve gekoppeld waarmee beleidsrisico's kunnen worden afgedekt en knelpunten worden opgelost.

Programmarekening

Er is één gemeentelijke verantwoording: de programmarekening. De dienstverantwoordingen maken plaats voor verantwoordingen op het niveau van programma en project. Dit doen we in overleg met de Rekeningcommissie. Een onderverdeling naar programma, proces of project gaat verkokering in de gemeentelijke organisatie tegen. Via een apparaatskostenbegroting, die wordt ingevoerd, is de inzet van het ambtelijk apparaat expliciet zichtbaar en stuurbaar. We dekken ons beleid en apparaat in principe via de begroting, en niet via reserves, bijvoorbeeld via het vaker toepassen van meerjarige investeringsprogramma's. Er komen minder soorten reserves. Bestaande reserves die geen concrete bestemming of functie (meer) hebben worden gestopt.

De middelen die daarbij vrijvallen vormen een dekkingsbron voor investeringen. Jaarlijks worden de reserves die overblijven kritisch bekeken en zo mogelijk aangewend voor investeringen in de stad. Reserves worden transparanter in begroting en jaarrekening verwerkt.

Verbetering van financieel beheer

Het financieel beheer en de kwaliteit van de financiële functie zijn de afgelopen jaren verbeterd. Het raamwerk is nog niet af. Het risicomanagement op de verbonden partijen van de gemeente kan worden versterkt. Scheiding tussen beleid en beheer en professionalisering van het beheer helpt de gemeente om risico's te verkleinen. De *treasury*-functie zal worden geprofessionaliseerd. Versterking van de inhoudelijke toetsing en risico-analyses van beleidsvoorstellen en investeringen is de ambitie. Denk bijvoorbeeld aan contra-expertises en *benchmarks*. Dergelijke instrumenten worden vaker ingezet om de *checks and balances* te vergroten. De uitkomsten worden met de raad gedeeld.

Een slagvaardige organisatie

Werken aan de stad vraagt om een gemeentelijke organisatie die ten dienste staat van de mensen, maatschappelijke partners en de bedrijven die samen de stad vooruit helpen. Daarom gaan we met de ingezette ontwikkeling naar een compacte, resultaatgerichte en flexibele organisatie. Dit is een gezamenlijke opgave voor bestuur en ambtelijke organisatie. De samenwerking tussen de verschillende delen van de organisatie wordt verbeterd. Verkokering wordt een halt toegeroepen.

We centraliseren de ondersteunende diensten op het gebied van bedrijfsvoering. Personeel en organisatie, financiën, inkoop, ICT, communicatie en juridische zaken worden gezamenlijke georganiseerd en aangestuurd door de Bestuursdienst. Er komt een onderzoek naar de doelmatigheid en de gewenste dienstbaarheid van het IDC. De gemeentelijke inkoop wordt centraler georganiseerd om meer efficiency te bereiken.

De gemeentelijke organisatieontwikkeling wordt gedragen door onze medewerkers. Goed werkgeverschap, met respect en waardering voor inzet en talent van de medewerkers maakt het mogelijk om dit voor elkaar te krijgen. We gaan terughoudend om met externe inhuur.

We willen als werkgever ook een voorbeeld zijn voor andere werkgevers in de stad. Daarom willen we dat ons personeelsbestand een afspiegeling is van de stad, geven we nieuw talent een kans en nemen we onze verantwoordelijkheid als het gaat om het realiseren van werkgelegenheid. Daarbij denken we aan duobanen, stages en leerwerkbanen.

Kandidaat-wethouders college 2014 – 2018 incl. portefeuillevverdeling

Ingrid van Engelshoven (D66)

Wethouder KIJ0 (kenniseconomie, internationaal, jeugd en onderwijs)

1ste loco-burgemeester

- Jeugd
- Onderwijs
- Internationale economie, kennis en innovatie
  - Internationale zaken
  - Kennisinstellingen
  - Campusontwikkeling
  - Innovatie en Smart City
  - Pieken in de Delta
  - The Hague Security Delta
  - Topsectoren: ICT, olie en gas, telecom, zakelijke dienstverlening, etc.
  - Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt
  - Aanbestedingsbeleid
- Stadsdelen Haagse Hout en Loosduinen

Rabin Baldewsingh (PvdA)

Wethouder SWWS (sociale zaken, werkgelegenheid, wijkaanpak en sport)

- Sociale zaken
- Werk en inkomen
- Wijkaanpak en Integratie
- Sport
- Dienstverlening en Stadsdelen
- Gemeentelijke organisatie
- ICT, Communicatie en Mediabeleid
- Stadsdelen Escamp en Laak

Joris Wijsmuller (HSP)

Wethouder SWDC (stadsontwikkeling, wonen, duurzaamheid en cultuur)

- Ruimtelijke ordening
- Wonen
- Duurzaamheid
- Cultuur, Bibliotheken en Monumentenzorg
- Gebiedsontwikkeling Spuikwartier
- Stadsdeel Segbroek

Boudewijn Revis (VVD)

Wethouder BSKB (binnenstad, stadsontwikkeling kerngebieden en buitenruimte)

- Binnenstad
- Buitenruimte
- Gebiedsontwikkeling Vlietzone, Binckhorst (inclusief Rotterdamsebaan), Binnenstad, Stations, Internationale zone, Scheveningen Bad en -Dorp
- Stadsdeel Centrum

Karsten Klein (CDA)

Wethouder SEZH (stedelijke economie, zorg en havens)

- Zorg
- Welzijn
- Volksgezondheid
- Regionale economie en ondernemerschap
  - MKB
  - Industrieel complex en bedrijventerreinen
  - Creatieve stad
  - Wijkeconomie en winkelstraten
  - Citymarketing, horeca, toerisme, evenementen en congressen
  - Business marketing en acquisitie
  - Zee- en luchthaven
- Gebiedsontwikkeling Scheveningen Haven
- Stadsdeel Scheveningen

Tom de Bruijn (D66)

Wethouder FVVM (financiën, verkeer, vervoer en milieu)

- Financiën
- Grondbedrijf
- Verkeer en Vervoer
- Milieu
- Stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg

Bijlage: Financieel kader 2014 – 2018

	opmerking
Budgettaire ruimte	
<i>Budgettaire ruimte agv autonome ontwikkelingen</i>	algemene middelen 2015-2018 /jaarrekening 2013; zie toelichting verderop
<i>Budgettaire ruimte als gevolg van maatregelen 2014 – 2018</i>	zie toelichting verderop

Beschikbaar voor nieuw beleid 2014 – 2018

Invulling nieuw beleid 2014 – 2018

Programma	
Wijkaanpak en Dienstverlening	wijkaanpak diversiteit, burgerschap en emancipatie naturalisatieceremonie burgerinitiatieven op duurzaamheidsgebied
Openbare orde en Veiligheid	aanpak woninginbraken extra impuls keurmerk veilig ondernemen handhaven impuls pandbrigade extra impuls radicalisering kwaliteitsimpuls buurtinterventieteams aanpak mensenhandel en prostitutie
Cultuur, Bibliotheken en Monumentenzorg	cultureel ondernemerschap en wijkcultuur monumenten (Atlantikwal, Oranjehotel) bibliotheekvoorzieningen kunstenplan
Onderwijs	aanvalsplan stages bestrijding taalachterstanden brede buurtscholen (incl. cultuureducatie) concierges samenwerking maakeconomie/MBO/ techniekonderwijs stimuleren hoger onderwijs verhogen kwaliteit leraren, stimuleren goed onderwijs, aandacht zwakke scholen voortijdig schoolverlaten aanpak compenseren rijkskorting onderwijshuisvesting
Werk, Inkomen en Armoedebeleid	jeugdwerkloosheid actieprogramma kinderarmoede decentralisatie Werk en Inkomen ondersteunen voedselbank en stadslandbouw ondersteuning chronisch zieken en gehandicapten met een kleine beurs ooievaarspas zonder eigen bijdrage versterken en meer maatwerk bijzondere bijstand versterken schuldhulpverlening wegnemen drempels armoedevoorzieningen

* € 1000

Incidenteel	structureel 2015	2016	2017	2018
124.745	6.385	14.415	14.415	14.415
120.800	21.820	34.870	47.220	52.570
245.545	28.205	49.285	61.635	66.985
14.000				
4.000				
	250	250	250	250
500				
800				
600				
		1.000	1.000	1.000
800				
400				
	300	300	300	300
1.000				
1.500			500	500
1.200	500	500	500	500
			2.000	2.000
500				
	1.000	1.000	1.000	1.500
	2.000	5.500	5.500	5.500
	400	400	400	400
	400	400	400	400
800				
1.500				
2.000				
	3.600	3.600	3.600	3.600
12.000				
	1.000	1.000	1.500	1.500
	2.500	2.500	3.000	3.000
500				
	1.400	1.400	1.400	1.400
	1.000	1.000	1.000	1.000
	2.000	2.500	3.500	3.500
	1.000	1.000	1.000	1.000
900				

	opmerking
Buitenruimte en Stadsontwikkeling Kerngebieden	beheren op niveau entrees de kust Oude Centrum Binckhorst buitenruimte incl fietsverbinding versterking handhaving pleinen extra groen internationaal park (grote groengebieden) speelvoorzieningen Schenkviaduct bruggen en kademuren recyclepunt Binckhorst Leyweg dierenwelzijn
Sport	kunstgras (4 velden p/j); aanleg en onderhoud breedtesport accommodaties, extra ondersteuning sportverenigingen geen huurverhoging sportaccommodaties sportevenementen sport in de buurt/combinatie-functionarissen sportvoorzieningen voor studenten (bekostigen via onderwijs) topsport
Zorg en Welzijn	buurthuis van de toekomst mantelzorg/burenhulpcentrale/zorgvrijwilligers thuiszorg vrijwilligersondersteuning scouting en gehandicaptenfonds
Economie en Internationale stad	investeringsfonds: extra impuls citymarketing internationale stad impuls diverse winkelstraten en wijkeconomie impuls nieuwe vormen van aanbesteding creatieve stad congressen uitbreiding convention bureau zeilhaven
Verkeer en Milieu	bereikbaarheid: openbaar vervoer bereikbaarheid: alternatief pakket milieuzones, onderzoek effecten van fijnstof, verbeteren luchtkwaliteit pilots Blauwe Zone winkelstraten (uit parkeerreserve) halveren tarief 2e parkeervergunning (uit parkeerreserve) fietsprojecten

Incidenteel	structureel 2015	2016	2017	2018
4.500	1.200	1.800	2.400	4.500
12.000				
18.000		1.500	2.250	3.000
7.500				
10.000				
	1.250	2.500	3.500	4.500
3.000				
		500	750	1.000
500				
1.200				
1.000			1.500	1.500
500	500	1.000	1.000	2.500
			500	500
500				
200				
8.000	100	200	300	400
	750	750	750	1.000
	280	280	280	280
1.400				
		2.300	2.300	2.300
2.500	500	1.000	1.000	1.000
3.000				
	1.000	1.200	1.400	2.000
9.000	6.000	6.000	6.000	6.000
2.000				
500				
20.000				
	1.550	1.550	1.550	1.550
6.500				
6.000				
900				
6.000				
2.000				
5.000				
3.500				
8.000				
6.000				
4.500				

	opmerking
Wonen en Duurzaamheid	woningen in bestaande gebouwen/leegstand aanpak (incl. VVE-balie) kleinschalig opdrachtgeverschap voldoende goede en betaalbare woningen, in het goedkope segment (incl. koop naar huur en huurteam) verlagen bouwleges bouwsom tot 250.000 onderzoek gemeentelijk warmtebedrijf en Haags Warmtenet programmagedeld duurzaamheid revolving fund energiebesparing/duurzame energieopwekking verduurzaming woningen
Financien/Overige beleidsvoornemens	afschaffen precario (exl. ondergrondse leidingen) ozb woningen niet- indexeren tijdelijke stop van gemeentelijke belastingen voor zelfstandige ondernemers en ZZP-ers met een laag inkomen opbrengsten OZB-gebruik & eigenaren voor niet - woningen blijft op niveau 2013

Toelichting budgettaire kader 2014 – 2018:

	opmerking
Budgettaire ruimte agv autonome ontwikkelingen	algemene middelen 2015-2018 /jaarrekening 2013
Groei Gemeentefonds	exogene ontwikkelingen gemeentefonds
Herverdeling Gemeentefonds	
Dwanginvordering	meer opbrengst
Toeristenbelasting	meer inkomsten
OZB (meer woningen)	belastingopbrengst (ivm accres):
Dividend HTM (incl. vergoeding financiering)	deelneming
Dividend Eneco	deelneming
Nodig voor areaaluitbreiding	areaal-compensatie
Loon- en prijscompensatie regulier	trend
Vrijval looncompensatie ivm loonmatiging 2013 en 2014	
Herstructurering leningen, meevallende rentekosten	financiële meevaller agv boekjaar 2013
Lening SaS krediet	financiële meevaller agv boekjaar 2013
Rekeningresultaat 2013 t.g.v. Alg. reserve	programmarekening 2013
Herberekening risico's Algemene Reserve	agv aanpassing risico profiel
Afroming reserve WWB (boven maximum)	financiële meevaller agv boekjaar 2013
Afroming reserve WMO (boven maximum)	financiële meevaller agv boekjaar 2013
Resultaat Veiligheidsregio 2013	gemeenschappelijke regeling
Subtotaal	
<i>overheveling naar incidenteel</i>	
Totaal agv autonome ontwikkelingen	

Incidenteel	structureel 2015	2016	2017	2018
10.000				
6.000				
18.000				
		500	500	1.000
1.000				
	2.000	2.000	2.500	3.000
6.000				
	1.000	1.500	2.000	2.000
		1.100	1.100	1.100
3.000				

Incidenteel	structureel 2015	2016	2017	2018
124.745	6.385	14.415	14.415	14.415
	2.500	12.150	15.150	24.600
	-6.900	-8.600	-8.600	-8.600
300	300	300	300	300
100	100	100	100	100
75	85	95	105	115
				3.000
3.000				
				-1.500
	900	4.200	6.200	-13.000
9.400	9.400	9.400	9.400	9.400
1.900				
1.400				
33.000				
31.600				
26.000				
4.400				
2.100				
113.275	6.385	17.645	22.655	14.415
11.470		-3.230	-8.240	
124.745	6.385	14.415	14.415	14.415

Budgettaire ruimte als gevolg van maatregelen 2014 – 2018

Vrijval/herallocatie bestemmingsreserves	
Verlagen systeemreserves WWB-I en Financiering	WWB-I risico via de Alg reserve
Verlagen Algemene reserve	agv aanpassing risico profiel
Verlagen Dienstcompensatiereserves	
Verwachte exploitatievoordeel 2014	parkeren, Huishoudelijk Hulp en WWB-I in 2014
Diversen	technische correctie
Verlagen post onvoorzien	agv aanpassing risico profiel
Openbaar vervoer	verwacht voordeel concessie
Verkopen gemeentelijk vastgoed	CVDH
Besparing agv minder wethouders	
Besparing agv minder gemeentelijke locaties	huisvesting (2.0)
Besparing bedrijfsvoering	doelmatigheid op apparaat/minder inhuur externen/ efficiëntere organisatie/verjonging
Besparing op inkoop	d.m.v. prijscompensatie op onrendabele budgetten
Minder externe onderzoeken	
Efficiëntie op subsidies	gedeeltelijk uitbetalen loon- en prijsbijstelling
Meer bijstandsfraude opsporen	
Efficiënter gebruik welzijnsaccommodaties	
Leeftijdsgrens gemeentelijke voorzieningen aanpassen aan AOW-leeftijd	
Derving leges secretarieproducten	verlenging geldigheidsduur documenten
Tekort strategisch vastgoed	tbv exploitatie
Verlagen dotatie reserve Openbaar vervoer hogerplan	uit exploitatie openbaar vervoer 2017 en 2018
Toeristenbelasting	
Bespaarde rente	
Totaal maatregelen 2014 – 2018	

49.700				
27.000				
9.800				
2.500				
21.800				
	2.000	2.000	2.000	2.000
	3.000	3.000	3.000	3.000
9.400				
5.000				
	1.260	1.260	1.260	1.260
		1.000	1.000	1.000
	4.700	7.050	12.400	15.750
	5.800	12.000	16.000	16.000
	500	500	500	500
		3.000	6.000	8.000
	2.490	2.490	2.490	2.490
		500	500	500
	70	70	70	70
-3.500				
-7.500				
4.500				
	2.000	2.000	2.000	2.000
2.100				
120.800	21.820	34.870	47.220	52.570

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Ontwerp
Ontwerpwerk

juni 2014